

לפי שסבר, אין גמר עבירת הלאו נעשית עד שמבטל גם את העשה. ולדבריו, ניחא הא דאונס יש לו תקנה כל ימיו להחזירה, ואינו לוקה אלא אם הדירה בהנאה, בנדר שאין לו הפרה, וביטל את האפשרות להחזירה.

אלא למאן דאמר שחיוב המלקות בלאו הניתק לעשה חל משעה שעבר את הלאו, אלא, כיון שיש לו אפשרות לקיים מצות עשה ולעקור בכך את חיוב המלקות, לכן תלוי הדבר בקיימו ולא קיימו, שכאשר נקרא לבית דין, יכול הוא לקיים את העשה ולהפטר מהמלקות, ואם יסרב לקיים הרי הוא לוקה. ולדבריו יקשה בעשה דאונס, ד"לו תהיה לאשה כל ימיו", **מאי איכא למימר?** (5)

שאי אפשר לומר כרבא, שכל ימיו בעמוד והחזר קאי, דהרי אם כשיבוא לבית דין יסרב להחזירה מיד, ילקוהו.

[ולשיטתו, אין באפשרותו של החוטא לומר שיקיים לאחר זמן, שהרי לוקה על שאינו מקיים, ואם יוכל לדחות את הקיום, הרי לעולם לא ילקה].

ומתריצין, **מידי הוא טעמא**, הלא לא הוצרך 10-ב לדרוש ש"כל ימיו בעמוד והחזר קאי" **אלא לרבי יוחנן**, מפני שסבר שלא תעשה שקדמו

אמר ליה רבא: וכי משום דכתב ביה רחמנא עשה יתירא כתוספת על הלאו, **מגרע גרע?**

הרי ודאי, שתוספת העשה אינו מחלקו מלאו דחסימה!

ומקשינן: **אי הכי**, אף לאו שניתק לעשה נמי **לימא סברא זו: וכי משום דכתב ביה רחמנא עשה יתירא**, **מגרע גרע?** ולמה אינו לוקה.

אמר ליה רבא, ההוא עשה אינו מחזק הלאו, אלא לנתוקי לאו הוא דאתא. כיון שאינו מתקיים רק אחר עשיית הלאו, על כרחך לתקנו ולנתקו ממלקות הוא בא, ולכן אין לוקין עליו.

ומקשינן לרבא, דאמר שהעשה "לו תהיה לאשה", מעמיד את האונס בעמוד והחזר כל ימיו, ואינו לוקה לעולם, לפי שיכול לומר שרוצה להחזירה.

אמנם, הניחא למאן דאמר לקמן, שחיוב מלקות על לאו הניתק לעשה תלוי בכיטולו ולא ביטלו.

כי אם ביטל בידים את האפשרות לקיים את העשה המנתק, הרי הוא לוקה, ואם לא ביטל את העשה, פטור אף על פי שלא קיימו.

דלתקן הלאו נוסף העשה, דהניחא למ"ד קיימו, דאם לא קיימו לוקה אף שלא ביטל בידים, מובן, דהעשה מתקן את הלאו, אך למ"ד דבטלו בידים דוקא לוקה, יקשה, דהרי אף כשאינו יכול לקיימו אינו לוקה, אף שאין מתקן את הלאו. ומתריצין, דאמר רבי יוחנן, קיימו ולא קיימו, וריש לקיש חולק עליו.

על לאו הניתק לעשה. ומשמע דאיירי כשכבר קיים העשה.

5. גירסתנו כרש"י ותוס', אך ר"ח רמב"ן ריטב"א, וי"א שגם הרמב"ם (עי' כס"מ סנהדרין פט"ז ה"ב, ולח"מ פ"ח) גרסו ברבי יוחנן קיימו ולא קיימו, ולכן ביארו שקושיית הגמרא על רבא, דביאר הפטור דניתק לעשה,

והרי ממה נפשך —

אם אתה שונה בה בתחילתה, "קיים עשה שבה פטור ממלקות", הרי בהכרח, שרק קיומו בפועל של העשה פוטר אותו ממלקות על עבירת הלאו, וכל עוד הוא לא קיים את העשה, מלקין אותו בית דין על עבירת הלאו, גם אם עתה עדיין קיימת לפניו האפשרות לקיים את העשה.

ואם כן, כאשר אתה בא לשנות בסופה של הברייתא את הצד ההפוך, כך עליך לשנות: "ואם לא קיים עשה שבה — חייב מלקות!"

והיינו, שיש להלקות אותו מידיית על הלאו, כל עוד אינו מקיים את העשה, ואפילו אם לא ביטל בידים את האפשרות לקיים את העשה המתקן את הלאו.

ואם כן, למה שנית את הברייתא בלשון האומרת שרק אם "ביטל [בידים] עשה שבה, [ושוב אינו יכול לקיימו ולתקן את הלאו] חייב".

ומאידך, אם הינך שונה בסוף הברייתא בדוקא "ביטל עשה שבה חייב מלקות", הרי בהכרח, שרק ביטול בידים של העשה המתקן את הלאו מחייב אותו מלקות.

ואם כן, עליך לשנות בתחילת הברייתא את הצד ההפוך, כך:

לא ביטל בידים את העשה המתקן את הלאו [אם כי לא קיימו] — פטור ממלקות!

ולמה הינך שונה בתחילת הברייתא "קיים

עשה לוקין עליו, והוקשה לו שהעשה "לו תהיה לאשה" קודם לאיסור לאו של גירושיה, ולכך העמיד שהלאו הזה מנותק לעשה כל ימיו.

ולשיטתו ניחא דרשה זו, כי הלא אמר רבי יוחנן לתנא, לאמורא ששנה לפניו ברייתא [לקמן]: תני "רק אם בטלו לעשה בידים, חייב מלקות. אבל אם לא ביטלו לעשה בידים אלא עדיין לא קיימו, פטור ממלקות".⁽¹⁾ ויכול הוא לתקן הלאו כל ימיו, כל עוד לא הדירה הנאה ממנו לעולם, בנדר שאין לו הפרה, ולא ביטל בידים את העשה.

[אך ריש לקיש, השונה להלן בברייתא "קיימו ולא קיימו", לא דורש ש"כל ימיו בעמוד והחזר". והוא סובר שהעשה הוא לפני הגירושין, והדין של לאו שקדמו עשה שוה לדין לאו שניתק לעשה ולשיטתו, אם יחזירנה מיד כשיזוהירוהו בית דין, לא ילקה. אך אם יתעכב מלקיים את העשה ילקה מיד, על אף שעדיין קיימת האפשרות להחזירה].

דתני תנא, שנה אמורא ברייתא קמי דרבי יוחנן:

כל מצות לא תעשה שיש בה גם מצות קום עשה, הרי —

א. אם קיים עשה שבה, הוא פטור ממלקות על עשיית הלאו.

ב. ואם ביטל עשה שבה — חייב מלקות.

אמר ליה רבי יוחנן לתנא ששנה לפניו: מאי קאמרת? כיצד אתה יכול לשנות את הברייתא בגירסא שכזאת?

1. עיין בהערה הקודמת.

עשה שבה — פטור"?!?

ולכן, אמר לו רבי יוחנן לאמורא ששנה לפניו את הברייתא: אל תשנה את הברייתא הזאת כפי ששנית עד כה. אלא תני, עליך לשנות את דברי הברייתא בלשון הזאת:

א. רק אם ביטלו לעשה שבה בידים — חייב מלקות.

ב. ואולם, אם לא ביטלו לעשה בידים, אף שעדיין לא קיימו, פטור ממלקות, עד שיבטל העשה בידים. כי בלאו הניתק לעשה, אין מתחייבים עליו מלקות אלא אם ביטל אחר כך בידים את האפשרות לתקן את הלאו.

ואילו רבי שמעון בן לקיש חולק על רבי יוחנן, ואומר, שאין חיוב המלקות בלאו הניתק לעשה תלוי בביטול העשה בידים, אלא הוא תלוי בקיומו או באי קיומו של העשה בשעה שיזוהירונו בית דין לקיימו.

כי סובר ריש לקיש שחיוב המלקות בלאו הניתק לעשה חל מיד בשעת עשיית הלאו. אך כיון שניתק הלאו לעשה, איפשרה לו התורה לקיים את העשה תחת עונש המלקות. אך כאמור, הוא כבר התחייב במלקות כבר בשעת עבירת הלאו!

ולכן שונה ריש לקיש את דברי הברייתא הזאת כך:

א. קיימו לעשה שבה בשעה שהזוהירוהו בית דין לקיימו, אינו לוקה את המלקות שהתחייב בהן, כי איפשרה לו התורה לקיים את העשה, במקום שילקה.

ב. ואם לא קיימו לעשה שבה בשעה שהזוהירוהו בית דין לקיימו, ולא קיים, הרי הוא לוקה את המלקות [שכבר התחייב בהן בשעה שעבר על הלאו]. זאת, על אף שעדיין הוא מצווה לקיים את העשה.

ומבאר הגמרא את מחלוקתם: **במאי קא מיפלגי רבי יוחנן וריש לקיש?** —

בהתראת ספק קא מיפלגי —

מר, רבי יוחנן, סבר, התראת ספק — שמה התראה. (2)

ולכן אמר שלוקה כשמבטל העשה, כי לשיטתו רק בביטול העשה נגמרת עבירתו לגבי חיוב מלקות. ולכן, כשמתרים בו שלא יעשה את הלאו הניתק לעשה, עדיין ספק הוא בשעת ההתראה שמא לא יבטל גם את

ההתראת ספק לא שמה התראה, בהכרח שהוא שונה "בטלו ולא בטלו". ולפיו מתרים בו בשעת ביטול העשה בידים, שאז היא התראת ודאי.

ומה שפרש"י שצריך להתרות בשעת עבירת הלאו ולא בביטול העשה, והביא ראיה מביטול התנאי של הנדר, חילק הריטב"א, שבתנאי של נדר, אין בו כל עשיית איסור, ולא שייכת בו התראה בקיומו או בביטולו. אך בביטול עשה, שתלויה בו מלקות הלאו, הרי העשה עצמו

2. כך ביאר רש"י. אך לשאר הראשונים, הגורסים להיפך, שרבי יוחנן תני "קיימו ולא קיימו", הסברא היא הפוכה: שמחמת האפשרות לקיימו הוי התראת ספק, כי כאשר מתרין בו בשעת עבירת הלאו שילקה, קיים הספק שמא הוא יקיים את עשה שהלאו מנותק לו, ואז לא ילקה. ולכן, לדבריהם, רק רבי יוחנן, הסובר שהתראת ספק שמה התראה יכול הוא לשנות "קיימו ולא קיימו". אך ריש לקיש, הסובר

דאיתמר: האומר "שבועה שאוכל כבר זה, היום!" ועבר כל היום, ולא אכלה —

רבי יוחנן וריש לקיש, דאמרי תרווייהו: אינו לוקה. אך כל אחד אמר טעם אחר לסיבת פטורו ממלקות.

רבי יוחנן אומר: אינו לוקה —

משום דהוי לאו שאין בו מעשה. שהרי עבר א-טו על שבועתו בכך שנמנע ולא אכל. וכל לאו שאין בו מעשה — אין לוקין עליו.

אך מטעם התראת ספק הוא לא נפטר, (1) לפי

העשה. ובכל זאת, אם ביטל לבסוף, לוקה משום ההתראה הזו המסופקת [ואי אפשר להתרות בשעת ביטול העשה, כי זמן ההתראה הוא רק בשעה שעובר על הלאו. (3)]

ואילו מר, ריש לקיש, סבר, התראת ספק לא שמה התראה. לכן הוכרח לומר שלוקה על הלאו, שנגמר מייד בשעת עשייתו, וההתראה עליו ודאית, ורק ניתנה לו אפשרות לקיים עשה במקום המלקות, וכשבא לבית דין מתברר אם מקיים את העשה, ואם לא, לוקה. (4)

ואזדו, והלכו רבי יוחנן וריש לקיש לטעמייהו —

פטר ממלקות. אך להרמ"ה יכול להתרות בתחילה או בסוף ככל איסור הנמשך זמן רב. ועיין בקובץ הערות [יבמות סימן נ'] בביאור הענין.

ובשערי יושר [שער א פ"ד] כתב, שלא קשה לרש"י מהא דקלבד"מ פטר בשעת ביטול העשה. כי על אף שבקיום התנאי חל האיסור למפרע, כיון שעד קיומו של התנאי לא חל חיוב בפועל, נפטר בקלבד"מ.

4. כתב הריטב"א [לפי רש"י] שהוצרך לטעם זה רק לריש לקיש, כי אילולי סבר שהתראת ספק לא שמה התראה, היה מסכים לסברא שרק בביטול לוקה. אך לרבי יוחנן, הסובר שהתראה ספק הוי התראה, לא הוצרך לתלות דבריו במחלוקת זו, דפשיטא שמודה רבי יוחנן שאם קיימו, ניתק הלאו לעשה, ואינו לוקה.

1. וכן פסק הרמב"ם [פ"ב משבועות ה"כ] דאינו לוקה מפני שלא עשה מעשה, וכן כתב בפט"ו מסנהדרין הלכה ד, שהתראת ספק התראה. אך בפ"ה משבועות ה"ב, כתב הנשבע שאחרים

חשוב כאילו הוא מגופו של הלאו לענין ההתראה.

3. כך פירש"י. וראיתו, מכך שלא מהני התראה שנשבע על תנאי, אם ההתראה היא בשעה שמבטל התנאי ולא בשעה שעובר על השבועה. והריטב"א דחאו, כדלעיל, דשאני הכא, בלאו הניתק לעשה, שהעשה חשוב כאילו הוא מגוף הלאו לגבי ענין ההתראה.

והביא הריטב"א את שיטת הרמ"ה, שבלאו הניתק לעשה, נחשב הלאו לתחילת העבירה והעשה לסוף העבירה. והתראה בשעת הלאו מועילה עד שעת ביטול העשה, כהתראה למוציא בשבת, שמלאכת ההוצאה היא על ידי עקירה מרשות אחת והנחה ברשות השניה, שמועילה ההתראה על אף שיש הפרש של זמן רב בין תחילת המלאכה לסופה.

ובחידושי הגרש"ש [כתובות ט] כתב שיש נפקא מינה ביניהם. כי לפירוש הריטב"א בלאו הניתק לעשה, צריך להתרות דוקא בסוף, בשעת ביטול העשה, כי הוא העיקר. ולכן אם קם ליה בדרכה מיניה בשעת ביטול העשה, הרי הוא